

Etki Ajanlığı ile Mücadelenin Siyasi ve Hukuki Açından İncelenmesi

(Political and Legal Analysis of the Fight Against Influence Agency)

Gülsüm Cansu DİKKAŞ^a, Murat DİKKAŞ^b

^a Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, gulsumcansudikkas@aksaray.edu.tr

^b (E)İstihbarat Kd.Albay, Öğr.Gör., Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu, mmdikkas85@gmail.com

Öz

Etki ajanlığı; "Bir ülkenin, bir başka ülkede belirli politik hedeflere ulaşmak veya kamuoyu üzerinde belirli bir yönde etki yaratmak amacıyla hedef ülke insanlarının, görüş, tavır, duygu ve davranışlarını etkilemek için yaptığı propaganda faaliyetleri" olarak tanımlanmaktadır. Özellikle kendilerini dünya gücü ve bölgesel güç olarak konumlandırmış emperyalist ülkeler, hedef ülke içinde devşirdikleri işadamları, gazeteci, yazar, sanatçı, bürokrat, akademisyen, asker, sivil toplum kuruluşu mensupları gibi şahıslar üzerinden bu faaliyeti yapmaktadırlar. Etki ajanları, kendisini angaje eden ülkelerin, politikacıların, siyasi partilerin veya hükümetlerin çıkarlarını ve politikalarını desteklemek amacıyla hareket etmektedirler. "Etki ajanlığı" suçu hakkında, 9. Yargı Paketi Taslağının 22. Maddesinde, "Diğer Faaliyetler" başlığı adı altında düzenlemeler bulunmaktaydı. Bu maddenin, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)'nin "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk" bölümüne "339/A maddesi" şeklinde yeni bir suç tanımı olarak girmesi hedeflenmekteydi. Bazı hukukçular bu düzenlemeyle getirilmeye çalışılan etki ajanlığı kavramının uygulanma alanının sınırlarının belirsiz olduğunu, belki de bu kapsamda yer almaması gereken pek çok fiilin sübjektif değerlendirmeler neticesinde bu kapsamda görülmesiyle birlikte kişilerin temel hak ve özgürlüklerine yönelik ihlallerin olabileceğini, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkesinin ihlal edileceğini belirtmektedirler. Bu çalışmamızda; kavramsal olarak etki ajanlığı, türleri, tarihsel kökeni, topluma olan etkileri, etki ajanlarıyla mücadelede çözüm önerileri ve hukuki boyutuyla etki ajanlığı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etki Ajansı, Propaganda, Emperyalist Ülkeler, Etki Ajanlarıyla Mücadele, Hukuki Güvenlik ve Belirlilik İlkesi.

Makale türü: İnceleme

Abstract

Influence agency is defined as "propaganda activities conducted by a country in order to achieve certain political goals in another country or to influence public opinion in a certain direction, in order to influence the views, attitudes, feelings and behaviors of the people of the target country." Imperialist countries that have positioned themselves as world and regional powers in particular conduct this activity through individuals such as businessmen, journalists, writers, artists, bureaucrats, academics, soldiers and members of civil society organizations that they recruit within the target country. Influence agents act in order to support the interests and policies of the countries, politicians, political parties or governments that engage them. There were regulations regarding the crime of "influence agency" in Article 22 of the 9th Judicial Package Draft under the title of "Other Activities". It was aimed to include this article as a new crime definition in the "Crimes Against State Secrets and Espionage" section of the Turkish Penal Code No. 5237 (TCK) as "Article 339/A". Some lawyers state that the scope of application of the concept of influence agent, which is attempted to be introduced with this regulation, is unclear, and that many acts that should not be included in this scope may be seen as part of this scope as a result of subjective evaluations, and that there may be violations of individuals' fundamental rights and freedoms, and that the principle of legal security and certainty will be violated. In this study, we have conceptually addressed influence agent, its types, historical origin, its effects on society, solution suggestions in the fight against influence agents, and influence agent with its legal dimension.

Keywords: Agent of Influence, Propaganda, Imperialist Countries, Fighting Agents of Influence, Principle of Legal Security and Certainty.

Paper type: Review

Atıf/Citation: Dikkaş G. C., Dikkaş M. (2024). Etki Ajanlığı ile Mücadelenin Siyasi ve Hukuki Açından İncelenmesi, *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2(1), 1-20.

Giriş

Globalleşme süreci ile beraber kapalı devletler ve toplumlar yavaş yavaş diğer devletlerle ve dolayısıyla dünya ile entegre olmuşlardır. Bu boyut devletlere teknolojik üstünlük sağlamakla beraber güvenlik açısından birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan birisi de içimizde, başka devletler adına kamuoyu oluşturmakla görevli, çoğunlukla ülke vatandaşı olmakla beraber hizmet ettiği ülkenin kültür emperyalizmi neticesinde o devlet namına devşirilmiş ve o devlet hesabına çalışan “etki ajanı” olarak adlandırılan ve hedef ülkede sinsice faaliyet gösteren “ahtapot¹ ajanlar”dır (Dikkaş, 2024: 1).

Emperyal ülkeler genellikle stratejik, diplomatik ve istihbarat faaliyetleri aracılığıyla devletlerin yönetimleri üzerinde etki kurmaya çalışır. Günümüzde Ortadoğu ve dünya genelinde bu etki kurma yöntemleri çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Bu yöntemlerden biri “etki ajanlığı” yöntemidir. Etki ajanları, dış güçler tarafından hedef ülkede kendi ülke stratejik çıkarlarını gözetmek amacıyla genellikle o ülkenin vatandaşları arasından önceden seçilerek fikren devşirilmiş, eğitilmiş ve doktrine edilerek hedef ülkenin kilit noktalarına yerleştirilen kişilerdir. Toplumun her kesiminden olabilen etki ajanlarının, farklı işlevleri bulunmaktadır.

Etki ajanlığı faaliyetleri, geniş bir yelpazede strateji ve taktikleri kapsar. Bu ajanlar, geleneksel medya, sosyal medya, politika, kültür ve sanat ve akademik alanlar gibi çeşitli platformları kullanarak kamuoyunu etkileyebilirler. Etki ajanlarının faaliyetleri, bazen örtülü ve gizli olabileceği gibi, bazen de açık ve doğrudan olabilir. Bu nedenle, toplumun bu tür faaliyetlere karşı farkındalığı yüksek, bilinçli ve duyarlı olması önemlidir.

Hukuki açıdan etki ajanlığı ile mücadele kapsamında Türkiye’de 2024 yılı Haziran ayı sonunda meclise sunulmak üzere hükümet tarafından hazırlanan 9. Yargı Paketi taslağında kamuoyunda “etki ajanlığı” olarak bilinen düzenleme 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 339’uncu maddesinden sonra gelmek üzere “diğer faaliyetler” başlığıyla yer almıştır. Buna göre, devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda Türk vatandaşları veya kurum ve kuruluşları ya da Türkiye’de bulunan yabancılar hakkında araştırma yapan veya yaptırılan hapis cezası ile cezalandırılacak hükmü yer almaktadır. Ancak hükümet ve muhalefet tarafı konu üzerinde tam mutabakat sağlayamadıkları iki taraftan gelen beyanatlardan anlaşılmaktadır. Etki ajanlığı ile casusluk birbirleriyle karıştırılmaması gereken hususlardır. Bu ayırım Türk Ceza Kanunu maddelerinde de açıkça yazılmalı ve sınırları çizilmelidir.

Bu makalede; yeni nesil casusluk olarak da değerlendirilen etki ajanlığı kavramı, tarihsel süreci, amaç ve yöntemleri, görünüm şekilleri, hukuksal boyutu ile etki ajanlığı ile mücadelede teklif edilen yasal düzenlemeler tartışılarak çözüm önerileri sunulmuştur.

1.Kavramsal Açidan “Etki Ajanlığı”

Öncelikle “etki ajanlığı” konusuna etimolojik açıdan yaklaşmak gerektiği kanaatindeyiz. Kelime köküne inerek tanımlamalar yapacak olursak; Etki: Bir kimsenin ya da bir nesnenin başka bir kimse ya da nesne üzerindeki düşünce, yön, eğilim vb. değiştirmeye yol açan gücüdür. Ajan: Devlet memuru statüsünde olup, ulusun haber alma teşkilatına karşı sorumlu olarak düzenli ve maaşlı çalışan, seçilmiş, gizli faaliyette

¹Ahtapotlar; bir deniz canlısıdır. Bir ahtapotun 8 kolu, 3 kalbi ve 9 beyni vardır. 8 kolu sayesinde aynı anda her yere el atabilir Çok hızlı şekil değiştirebilen yumuşak gövdesi sayesinde ise küçük deliklerden gövdesini sıkıştırarak geçebilir.

bulunmayı kabul etmiş şahıs. Devletin yasal (legal) faaliyet icra eden ve ilgili devletin görevlilere bildirilerek deklare edilen istihbarat personelidir. Kısacası; bir devletin istihbarat birimlerinde gizli görevle çalışan resmi İstihbarat personelidir. Etki Ajanı: Kilit etkileyici (Key influencer): Fikri, kariyeri, pozisyonu ve kişiliği itibarıyla kişi ve toplumlara etkileme, mevcut görüşlerinin güçlendirilmesi veya değiştirilmesini sağlayabilecek, tetkik-tahkiki yapılarak Psikolojik Harp (Harekâтта) kapsamında kendisinden yararlanmak amacıyla seçilen, angaje² edilen, sevk ve idaresi bağlı olduğu istihbarat teşkilatı tarafından yürütülen “haber elemanları”³dır. Burada esasında ajan tabirini kullanmak uygun değildir. Çünkü ajan; bir devlet ya da bir kuruluşça görevlendirilip onun amacı için gizli olarak çalışan kimsedir.

Etki ajanı ise, ajan tarifinde olduğu gibi bir devletin veya kuruluşun gizli çalışan resmi bir memuru değildir. Bu yüzden “ajan” kavramlarıyla karıştırılmamalıdır. Ancak Türkiye’de genel kabul görmüş bir söylemle tabir olarak ajan ve etki ajanı kavramları kullanılmaktadır. Esasında yabancı ülkeler literatüründe ise tercih edilen adlandırma “ajan” olmayıp, “kilit etkileyici (key influencer)” dir. Söz konusu durum kavramsal olarak; “etki ajanları”, “yönlendirici ajanlar”, “nüfuz casusları” gibi çeşitli şekillerde ifade edilebilmekteyse de (Hablemitoğlu, 2021), kanaatimizce bu konuda kullanılması gereken doğru adlandırma yabancı ülkeler literatüründe benimsenen “kilit etkileyici (key influencer)” tabiridir. Çünkü bunlar çok sık olmasa bile belli süre ve dönemlerde bir ajan tarafından “haber elemanı” olarak yönlendirilebilir. Fakat etki ajanları, haber elemanı gibi nispeten kısa süre içinde mimlenip tetkik ve tahkik edilerek angaje edilerek yönetilen kişiler değildir. Onlar, elemanlandırma süreci bakımından, daha titiz ve uzun süreli olarak eleman seçimi sürecini tamamlayan, uzun süreli bir eğitimden geçerek maskesi oluşturulan entelektüel kişilerdir. Bu yüzden sonuç olarak kullanılabilir en iyi tabir kanaatimizce, “etki elemanları”dır. Fakat yine de biz bu makalemizde, Türkçede ve literatürümüzde yerleşik bir ifade olduğu için “etki ajanı” tabirini kullanmayı tercih ettik.

2. Etki Ajanlığının Görünüm Şekilleri

Toplum yaşantımızda etki ajanlığı: lobi faaliyetleri, halkla ilişkiler kampanyaları ve anketler, sosyal medya etkileyicileri (influencer), sivil toplum kuruluşları (STK’lar), sosyal medya ve yayıncılık, düşünce kuruluşları (think-tanks) ve akademik camia olmak üzere çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında bu farklı görünüm şekillerinin her birinden bahsedilerek, etki ajanlığının hangi ortamlar ve durumlar üzerinden vücut bulabileceğine dikkat çekilecektir.

2.1. Lobi Faaliyetleri

Lobicilik bir ülkenin milli menfaatleri gerçekleştirmek üzere hedef ülkedeki devletin karar alma organlarına mensup görevlileri, entellektüel kişileri veya özel çıkar gruplarını, siyasal karar alma süreçlerini etkilemek amacıyla başvurduğu çok iyi planlanmış, açık veya bazen gizlice yürüttüğü faaliyetlerdir. Bir başka ülkede veya kendi ülkesinde bir başka ülke adına görev alarak hesabına çalıştığı ülke politika, siyaset, ekonomi ve milli menfaatlerine katkı sağlamakla görevli lobiciler, belirli yasa tekliflerini veya düzenlemeleri desteklemek veya engellemek, stratejik makamlara atamalar üzerinde baskı kurmak için hükümet yetkilileri ve politikacılar üzerinde etkili olmaya

²Angaje olmak: Bir şeyin hükmü altına girmek, kendini o şeyle bağlamak olarak tanımlanmaktadır. İstihbarat literatüründe ise elemanlama olarak kabul görmektedir. Ayrıca angaje (recruitment): bir şahsı, bir gizli teşkilat için çalışmaya ikna ve teşvik fiili veya ameliyesi. Diğer bir tanım olarak angaje: tetkik tahkiki tamamlanarak, mimlemesi yapılan kişinin, eleman olma görev teklifini kabul etmesiyle, istihdamının sağlanması.

³Haber Elemanı: Gizli faaliyetlerde görevlendirilmek üzere belirli yöntemlerle temin edilip yetiştirilen, belli bir tatmin karşılığı çalıştırılan kişi ve kişilerdir.

çalışırlar. Bu, propaganda, doğrudan görüşmeler, bağışlar ve diğler nüfuz kullanma yöntemleriyle gerçekleştirilir.

Lobicilik faaliyetleri misyonları ve faaliyetleri gereğı uygulayan hükümetin istihbarat servislerinin desteğinde yürütölmektedir. Bu bağlamda yeni nesil istihbarat elemanları olan etki ajanlarının buldukları ölkelerde kendi hesabına çalıştıkları ölkelerin Lobi gücü desteğini arkalarına almaları çok önemlidir. Lobi gücü etki ajanları için hedef kişı, kurum ve devlet organlarına bir baskı unsuru olarak kullanılmaktadır. Etki ajanları lobi gücünün maddi ve manevi desteğı sayesinde görevlerini daha kolay olarak ifa ederler. Kamuoyu oluşturma, algı yönetimi, propaganda yöntemlerini sürekli ve etkili olarak kullanabilirler. Kendilerine muhalif hükümet organları ve gruplarla bu sayede baş etmeleri mümkündür.

2.2. Halkla İlişkiler Kampanyaları ve Anketler

Yabancı ölkeler veya onların güdümünde siyasi partiler ve politikacılar, seçim zamanı yoğunlukla olmak üzere ve sair günlerde kamuoyunu kendi belirli bir yönde etkilemek için halkla ilişkiler kampanyaları ve anketler yürütürler. Bu anket ve kampanyalar, medya aracılığıyla mesajlar iletmeyi, algı yönetimini, sosyal medyada görünür olmayı ve halka açık etkinlikler düzenlemeyi içerebilir. Yürütölen bu kampanya ve anketler kamuoyunun duyarlılık ve ruh halinin analizi için çok önemli göstergelerdir. Etki ajanları bu çalışmaların sonuçlarına göre propaganda faaliyetlerine yeniden veya farklı metot ve usullerle yön verebilir. Etki odaklanması için hedef kişı ve gruplar ile karar vericilerin seçimi, bunların biyografik istihbarat çalışmalarının yapılması açısından söz konusu saha araştırmalarının rolü çok önemlidir.

2.3. Sosyal Medya Etkileyicileri (Influencer)

Dijital medya veya diğler adıyla sosyal medya mecrasında faaliyet gösteren sosyal medya fenomenleri veya etkileyici kişilikler, belirli siyasi mesajları yaymak ve desteklemek için kullanılabilir. Bu kişiler, geniş takipçi kitleleri sayesinde mesajları hızlı ve etkili bir şekilde yayabilirler. Etki ajanları da sosyal medyayı ve açık kaynakları çok iyi kullanan kimselerdir. Sosyal medya fenomenleri günümüz Web 3.0 internet teknolojisi döneminde sosyal medya araçları üzerinden dezenformasyon ve yapay zeka teknolojileri ile halkı etkileme, kamuoyu oluşturma, fikirleri yönlendirme çabalarının odağında bulunan insanlardır.

Fenomen, influencer vb. isimler koyduğumuz bu meşhur ve şöhretlerin kamuoyu nezdindeki yerleşik beğenileri sayesinde etki ajanları planlanmış mesajları, fikirleri ve düşünceleri kolaylıkla hedef kitlelerine empoze ederler ve benimsetirler. Öyle ki bu kişilerin beğeni grupları kendilerine sınısice yapılan bu algı yönetiminin farkında bile olmadan, sorgulamadan, bir robot misali her şeyi olduğu gibi kabul ederler ve o düşüncenin arkasında yürürler. Buna sürü psikolojisi de denebilir. Bu bağlamda etki ajanı olarak mimlenen ve seçilerek görevlendirilen bu insanlar etki ajanlığı faaliyetlerinde çok etkili ve önemli rol oynarlar.

2.4. Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar)

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar), kamuoyunu etkileme ve yönlendirme konusunda önemli imkan ve kabiliyetlere sahiptirler. STK'lar, çeşitli kampanyalar düzenleyerek ve halkla ilişkiler stratejileri kullanarak, kamuoyunun dikkatini belirli

konulara çekebilir ve bu konularda toplumsal bilinç oluşturabilirler. Bu kuruluşlar, araştırmalar, raporlar ve halk eğitimi yoluyla etki yaratmaya çalışırlar. STK'lar, hükümet ve diğer karar alıcılar üzerinde etkili olabilecek lobi faaliyetlerinde bulunabilirler. Bu, yasaların ve politikaların şekillendirilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Ayrıca STK'lar, geleneksel medya ve sosyal medya kanallarını etkin bir şekilde kullanarak geniş kitlelere ulaşabilirler. Medyada yer alan haberler, makaleler, röportajlar ve sosyal medya paylaşımları aracılığıyla kamuoyunun dikkatini çekebilir, yönlendirebilir ve belirli konularda toplumsal farkındalık oluşturabilirler.

Sendikalar, dernekler, vakıflar gibi örgütlü kuruluşların yabancı ülkeler tarafından ele geçirilmesi, bu kuruluşlara nüfuz edilmesi, karar verici ve yöneticilerinin elemanlandırılarak etki ajanı olarak angaje edilmesi çok olağan bir durumdur. Böylece özellikle emperyal ülkelerin hedeflerindeki ülkelerin STK'larının bünyesinde yer alan örgütlü hareket eden büyük kitleleri kendi amaçlarına göre şekillendirilmesi, seçilen hedeflere yöneltmesi ve istendiğinde harekete geçirilmesi kolayca mümkün olmaktadır.

2.5. Sosyal Medya ve Yayıncılık

Medya; her çeşit bilginin bireylere veya topluluklara aktarılmasını sağlayan, temel sorumlulukları bilgilendirme, eğitme ve eğlendirme olan görsel ve işitsel araçlar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Medya internet teknolojisinde gelişmelere bağlı olarak iki türlü ele alınmakta ve tanımlanmaktadır. Bunlar geleneksel medya ve sosyal medya'dır. Geleneksel Medya: Gazeteler, dergiler, radyo istasyonları, televizyon kanalları, reklâm görselleri ve metinleri gibi iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen ve tek yönlü iletişime hizmet veren medya sistemine geleneksel medya denir. Sosyal Medya: Gelişen bilgisayar, İnternet ve mobil teknolojisi ile ortaya çıkan; kullanıcıların zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde interaktif olarak etkileşimde buldukları sanal medya ortamıdır (Dikkaş, 2022: 2,3).

Etki ajanlığı faaliyetleri kapsamında değerlendirildiğinde; medya organları, geniş kitlelere hızlı ve etkili bir şekilde bilgi ulaştırabilir. Ayrıca, haber ve yorumlarıyla kamuoyunu etkileyebilir ve yönlendirir. Öte yandan haber bültenleri, özel programlar, belgeseller ve diğer yayınlar aracılığıyla toplumda farkındalık yaratır ve kamuoyunu belirli konular hakkında bilgilendirir. Medya araçları olarak gazeteler, televizyon kanalları ve dijital medya platformları, hangi konuların kamuoyunun dikkatine sunulacağını belirleme, bu doğrultuda belirli konuları öne çıkararak toplumun bu konulara odaklanmasını sağlama, belirli politik görüşleri destekleme veya eleştirme gücünü elinde bulundurmaktadır. Bu imkan ve kabiliyetler, medyanın toplumsal bilinç oluşturma, bilgi yayma ve kamuoyunu şekillendirme konusundaki etkisini göstermektedir.

Medya, modern toplumlarda önemli bir güç olarak, toplumsal dinamikleri ve politik süreçleri derinden etkileyebilir. Bu durum teorik açıdan dünya literatüründe İngilizce tabiriyle "agenda setting theory" , Türkçe tercümesi ile "gündem belirleme teorisi" ile açıklanmaktadır. Günden belirleme faaliyetinde bulunan medya kuruluşları arasında gazeteler, dergiler, sosyal medya kanalları, televizyon programları ve radyo istasyonlarının yer aldığı kabul eden bu teori; medya kurumlarının hangi konuların en önemli olduğunu belirleyerek ve bunları haber yayınlarında öne çıkararak siyasi tartışmaları şekillendirdiğini ileri sürmektedir. Medyayı, insanların neyi önemseyeceğini düşündüklerine göre, hangi haberlerin aktarılacağını ve önceliklendirileceğini seçen ana varlık olarak tanımlanmaktadır (What is agenda-setting theory and what factors impact it?, 2022). Gündem belirleme kavramı, medya organlarının toplum üzerinde kurduğu etkiler

ve bu etkilerden yola çıkarak günlük hayattaki gündemi yönlendirmesini ifade etmektedir (Şeko, 2023).

Bu teoriye göre; medya, izleyicinin gördüklerini filtreleyip şekillendirdiğinden, bu durum onların kültürel, sosyal ve politik haberleri nasıl algıladıklarını etkileyebilir. Zira medya, toplumla en alakalı olduğunu ve kişiler üzerinde en fazla etkiye sahip olacağını düşündükleri bilgilere erişim sağlamaktadır. Gündem belirleme teorisine örnek olarak, "son dakika haberi" başlığını taşıyan bir haber yayınlayan bir haber programı olup, bu hikayenin büyük önem taşıdığını ileri sürerek daha fazla insanı dinlemeye teşvik etmektedir (What is agenda-setting theory and what factors impact it?, 2022).

Gündem belirlemeyi çeşitli dış faktörler etkilemektedir. 1968'de kitle iletişim teorisini kavramsallaştırdıktan sonra Maxwell Max Combs ve Donald Shaw, medya kuruluşlarının bir konunun dikkat çekiciliğini belirlemek için kullanabileceği üç ana gündem belirleme türü olduğu sonucuna ulaşmış olup, bu üç ana gündem belirleme türü: kamu gündeminin belirlenmesi, medya gündeminin belirlenmesi, politika gündeminin belirlenmesidir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. What is agenda-setting theory and what factors impact it?, 2022).

2.6. Düşünce Kuruluşları (Think tanks) ve Akademik Camia

Düşünce kuruluşları (think-tanks) ve akademik camia, kamuoyunu yönlendirme konusunda önemli imkan ve kabiliyetlere sahiptirler. Bu iki grup, genellikle derinlemesine araştırma, analiz ve uzmanlık yoluyla kamuoyunun ve politikacıların bilinçlenmesine ve şekillenmesine katkıda bulunur.

Düşünce kuruluşları, konferanslar, sempozyumlar, seminerler, paneller ve çalıştaylar düzenleyerek, belirli konularda farkındalık yaratır ve kamuoyunun ilgisini çeker. Bazı düşünce kuruluşları, belirli politikaların benimsenmesi veya değiştirilmesi için lobicilik faaliyetlerinde bulunur. Bu durum, devlet adamları, bürokrat ve politikacılar (karar alıcılar) üzerinde doğrudan bir etki yaratabilir.

Akademik camia, öncelikle eğitim kurumlarında öğrencilere verdiği eğitimle uzun vadede toplumsal bilinç ve düşünce yapısını şekillendirir. Akademisyenler, geniş kapsamlı araştırmalar yaparak bilimsel makaleler, kitaplar ve raporlar yayımlar. Bu çalışmalar, genellikle kamuoyunun ve medya kuruluşlarının ilgisini çeker ve toplumda bilgi birikimi sağlar. Ayrıca akademisyenlerin televizyon programları, gazetelerdeki köşe yazıları, radyo programları ve online platformlarda yaptıkları açıklamalar, kamuoyunu bilgilendirir ve etkiler.

Etki ajanlığı faaliyetleri gizli yürütülen faaliyetler olduğundan akademisyenlerin ve düşünce kuruluşlarının etki ajanı olarak kullanıldığına dair somut örneklerle ulaşmak çok zordur. Fakat bu kişi ve organizasyonlara mensup üyelerin yetiştiği ve öğrenim gördüğü ülkeler, kültürel değişimleri ve yaşam tarzları incelendiğinde bizlere etki ajanı olarak angaje edildiklerine yönelik kuvvetli bulgular sunabilir. Ayrıca bu kişilerin üniversite camiasında parlak bir eğitim hayatı olan, geleceği vadeden genç akademisyen ve öğrencilerin mimlenerek müstakbel bir etki ajanı adayı olarak hizmetkarı oldukları ülkelere servis edildiklerine şahit olunmaktadır. Müteakip olarak yabancı ülke tarafından kabul görülüp seçilen genç akademisyen, lise ve üniversite öğrencilerine çeşitli burs, kurs ve öğrenim imkanı sağlanarak onların yerinde eğitim görmelerinin yanı sıra birer etki ajanı olarak yetiştirilerek kendi hesaplarına kendi ülkelerinde çalıştırıldıkları müşahede edilmektedir.

3. Kimler Etki Ajanı Olabilir?

Etki ajanı; fikri yapısı, kariyeri, pozisyonu ve kişiliği itibariyle fert ve toplumlar üzerinde görüş oluşturma (siyasi, sosyal, ilmi, ekonomik, askeri ve diğer konularda) mevcut görüşü güçlendirme ya da değiştirme imkân ve kabiliyetine sahip, mimlenen, tetkik-tahkiki yapılarak psikolojik harekâta kendisinden yararlanmak amacıyla seçilen, angaje edilen, yönetilen şahıstır.

Halk deyimi ile “maşa” olarak da nitelendirebileceğimiz bu etki ajanlarının farklı işlevleri bulunmaktadır. Etki ajanlarının toplumun her kesiminden olabilmesi mümkündür. Kimi, politikacı, kimi gazeteci, kimi akademisyen, kimi diplomat, kimi general, kimi hukukçu, kimi tarikat-cemaat şeyhi, kimi de yüksek bürokrat ya da işadımı olarak siyasetten iş dünyasına, hukuktan sanat camiasına, medyadan akademisyenlere veya sivil toplum örgütlerine kadar hemen her yerde bulunabilmektedir (Hablemitoğlu, 2021).

Etki ajanlarını, ülke dışı veya ülke içi bağlantıları açısından; ilk önce iki ana grupta toplamak mümkündür: 1.Yabancı ülke tarafından angaje edilip çalıştırılan etki ajanları, 2. Kendi ülkesi içinde farklı gruplara hizmet eden etki ajanları. Yabancı ülke tarafından angaje edilip çalıştırılan etki ajanlarını ise kendi içinde: “sürekli etki ajanları”, “dönemsel etki ajanları”, “sempatizan etki ajanları” olmak üzere üç alt kategoriye ayırabiliriz (Dikkaş, 2023).

Sürekli etki ajanları: profesyonel olarak yabancı bir ülke tarafından belirli bir zamanda mimlenmiş, tetkik ve tahkiki yapılarak elemanlandırılmış, maskesi⁴ oluşturularak o ülkenin kültürel, dinsel ve rejimsel eğitimine tabi tutularak devşirilmiş kişilerdir. Dönemsel etki ajanları: hesabına çalışacakları ülke ile çift veya tek taraflı bir vatandaşlık, dinsel, rejimsel bağı bulunan ve bu yönde lehte motifler⁵ sergileyen şahsiyetlerdir. Sempatizan etki ajanları: Bunlar amatör hüviyettir. Konjektürel olarak bir ülkeye müzahir görüş, tutum ve davranışta olduğu önceden belirlenen ve el altında tutulan özellikle maddi motifleri üzerinden satın alınabilir entelektüellerdir (Dikkaş, 2023). Etki ajanlarını görevleri açısından ise: “**profesyoneller (eylem ajanları)**”, “**satın alınabilir aydınlar (satın alınabilir elitler)**”, “**sempatizanlar (amatör muhipler, görüş liderleri)**” olmak üzere üç grup altında inceleyebiliriz.

Profesyoneller:“*yurtiçinden ya da yurtdışında yaşayanlar arasından seçilir ve bilahare kendi ülkelerinde özel eğitime tabi tutulur.*”(Hablemitoğlu, 2021).Propaganda, sabotaj, gerilla vb.(örtülü eylem) gibi gizli psikolojik yöntemlerini uygulamak üzere görevlendirilen ajanlardır. Bu tip ajanlar, arkasında herhangi bir gizli servisin olmadığı görüntüsünü vererek, örtülü eylemi gerçekleştirirler.

Satın alınabilir aydınlar: “*özellikle ulus-devlete geçiş aşamasının sancısını çeken toplumlarda, özellikle de Üçüncü Dünya Ülkelerinde en çok rastlanılan metadrlar, borsa değerleri vardır; özellikle medyada, bürokraside ve siyaset sahnesinde boy gösterirler.*”(Hablemitoğlu, 2021) .Sempatizanlar ise: “*hedef ülkelere yoğun biçimde yönlendirilen kültürel emperyalizmin kesintisiz silahı olan kitle iletişim, eğlence ve eğitim araçlarından (sinema, müzik, moda, internet, televizyon vb.) olumsuz biçimde etkilenen tüketicilerdir.*”(Hablemitoğlu, 2021) .

Her üç kategoride de, etki ajanları özellikle kendi ülkesine ve toplumuna aidiyet duygusu zayıf, parasal ve siyasal güç için her türlü ilişkiye girme eğilimli, ulusal bilinci gelişmemiş, tercihen de etnik-dinsel özürlü azınlık ırkçıları arasından seçilmektedirler

⁴**Maskes:** İstihbarat toplayıcının gerçek görevini, bazen de kimliğini saklayarak, yaptığı işi akla uygun hale getirdiği, öğrenmesi ve savunulması basit ve inandırıcı bir temadır. Gerekli ise gerçek kimliğin saklanması da ihtiva eden, istihbarat faaliyetini gizlemek için mevcut kimliğine, pozisyonuna ve yaşantısına uygun olarak hazırlanmış hayat hikâyesidir.

⁵Casusluk yapmaya iten sebeplere motif (motivations) denilmektedir. En yaygın motif türleri Para (Money), İdeoloji (Ideology), Zorlama (Coercion) ve Benlik (Ego) olarak yer almaktadır.

(Hablemitoğlu, 2021) . Bunlar önce madden-manen bağlı oldukları, aidiyet duygusunu ve güvencesini hissettikleri ülke adına tüm yetkilerini kullanmaktadırlar(Hablemitoğlu, 2021). Bağlı oldukları yabancı devlet istihbarat servisleri ya da uluslararası şirketlerden gelen emirle istenilen algıyı oluşturup, gerekli *propagandayı*, *dezenformasyonu*⁶, *misenformasyonu*⁷, *manipülasyonu*⁸, *post-truth*⁹, *subliminal mesajlar*¹⁰ ve *algı yönetimini*¹¹ yapmaktadırlar.

Bu konuda çarpıcı mesajı ise Amerika Birleşik Devletleri tarihinin önemli Dışişleri Bakanlarından olan Hanry Kissinger vermektedir. Kissinger Amerikan Harp Akademisi West Point'te genç subaylara şu soruyu sordu; "*Biz Amerika olarak neden güçlüyüz, biliyor musunuz? Ve bu soruyu kendi şöyle cevapladı: çünkü bizler Amerika olarak içimizdeki vatan hainlerini çabuk öldürürüz. Dünyanın birçok memleketinde vatan hainlerini ise kahraman yapar, ülkelerinde önemli yerlere getiririz*"(Karakaya, 2015).

4. Etki Ajanlığının Tarihsel Süreci

Tarihsel süreçte etki ajanları vardı ve organize bir biçimde var olmaya devam etmektedirler. Şu bir gerçektir ki; Yeni sömürgecilik (Neokolonyalizm); gelişmekte olan bir ülkeyi etkilemek için önceki sömürgecilikte kullanılan askeri veya dolaylı siyasi kontrol yerine kapitalizmi, küreselleşmeyi ve kültür emperyalizmini kullanma pratiğidir. Günümüzde yeni sömürgecilik emperyalizm tabiri ile adlandırılmaktadır. Emperyalizm kendini çok iyi gizlemesini bilir, açıkça meydana çıkmaz. Kendine insanları cezbedecek bir maske¹² ve balıkları oltaya çekecek cazip bir yem bulur.

Emperyalist ülkeler, bu meyanda, kendi ülkelerinde ve ele geçirmeye çalıştığı ülkelerde, geri kalmış ülkelere kültür yardımı yapmak ve kalkınmalarını hızlandırmak üzere kadro hazırlamak maskesi arkasına gizlenerek, çeşitli ülkelerde okullar açarlar, burslar, lisans ve lisansüstü eğitimler, staj eğitimleri, yaz okulları v.b. gibi faaliyetler düzenlerler. Bu program ve etkinliklerde geri kalmış ülkelerin çocuklarını ve gençlerini kendi ülke veya global misyona uygun bir tarzda eğitip doktrine ederek kendisine müzahir bir "etki ajanı" olarak ülkelere iade ederler.

1. Dünya savaşı yıllarına baktığımızda, bu dönemde Anglosakson istihbarat sisteminin mimarı İngiliz istihbaratı, sadece düşmanca tavır ve tutum sergileyen ülkelere karşı istihbarat gayretlerini yönlendirmemiş, dostane ilişkiler içinde olduğu ülkelerdeki siyasi otoritelerin kararlarını etkilemek amacıyla da istihbarat faaliyetlerinde bulunmuştur.

Türkiye'de de, başka devletler adına kamuoyu oluşturmakla görevli, çoğunlukla ülke vatandaşı olmakla beraber hizmet ettiği ülkenin kültür emperyalizmi neticesinde o devlet namına devşirilmiş ve o devlet hesabına çalışan "etki ajanı" olarak adlandırılan

⁶Dezenformasyon:bilginin çarpıtılmasıdır. Misenformasyondan farkı bu yanıltma işinin yanlışlıkla değil kasıtlı olmasıdır.

⁷Misenformasyon: Bilginin tümünü vermeyerek yanlış yönlendirir. Haberi gizleme.

⁸Manipülasyon: başkalarının algılarını, fikirlerini ve davranışlarını ona hissettirmeden çeşitli taktikler ile aldatma yoluyla değiştirmeyi amaçlayan sosyal bir etkidir. Yapılan manipülasyon yöntemleri, manipülasyon yapan kişinin menfaatleri doğrultusunda sömürücü, kurnaz ve aldatıcı bir etki yaratır.

⁹Post truth: Nesnel olan bir gerçeklik karşısında halk kitlelerinin kişisel duygular ve çeşitli çıkarların ağırlık kazanması ile nesnel gerçekliğin silikleştirilmesi ve kamuoyunu etkilemesi.

¹⁰Subliminal mesaj veya bilinçaltı mesaj: başka bir objenin içine gömülü olan bir işaret ya da mesajdır ve normal insan algısı limitlerinin altında kalmak, o anda fark edilmemek üzere tasarlanmıştır.

¹¹Algı yönetimi: Hedef kitlede arzu edilen yönde tutum ve davranış oluşturmak ve bu düşüncelerin seyrini yönetmektir. Diğer bir ifade ile; Mevcut bir düşüncenin insanlara kabul ettirilmesidir.

¹²Maske: İstihbarat toplayıcının gerçek görevini, bazen de kimliğini saklayarak, yaptığı işi akla uygun hale getirdiği, öğrenmesi ve savunulması basit ve inandırıcı bir temadır. Gerekli ise gerçek kimliğin saklanması da ihtiva eden, istihbarat faaliyetini gizlemek için mevcut kimliğine, pozisyonuna ve yaşantısına uygun olarak hazırlanmış hayat hikâyesidir.

kişiler ve organizasyonlar bulunmaktadır. Bunları ahtapot benzeri sinsice ve çok çeşitli kollardan faaliyet gösterdiğinden “ahtapot ajanlar” olarak da isimlendirmenin uygun olacağı kanaatindeyiz (Dikkaş, 2023: 2)

Etki ajanlığına yakın bir tarih içinde verilebilecek örnek; fethullahçılar iken; tarihsel süreç içerisinde etki ajanı olarak kabul edilebilecek şahsiyetlere ise; İngiliz Muhipler Cemiyeti ile Wilson Prensipleri Cemiyeti üyelerini örnek verebiliriz. ABD’ye sığınmayacak, CIA ile yetinmeyecek büyük ihtiraşlara sahip olan fethullahçılar, “kâinat imamlığı” nı hiyerarşide en üst makam olarak kabul etmekte, bir yandan ABD ile ilişkiyi sürdürürlerken, diğer yandan da Vatikan, Fener Rum Patrikhanesi, Musevi Hahambaşısı derken, farklı ülkelerin istihbarat servisleri tarafından yönetilen-yönlendirilen çeşitli uluslararası kuruluşlarla da paslaşmaktadırlar (Hablemitoğlu, 2021).

Etki ajanlığının tarihsel süreçteki örneklerden olan İngiliz Muhipler Cemiyetinin üyeleri ise: Sadrazam Damat Ferit, Son Osmanlı Sadrazamı Tevfik Paşa, Gazeteci Ali Kemal’dir. Wilson Prensipleri Cemiyeti ise; barıştan sonra Türkiye’nin Amerikan mandası altına girmesi için çalışmış, Amerikan mandası lehinde kamuoyu oluşturmak için özellikle basın yoluyla çaba sarf etmiştir. Cemiyetin yönetim kurulunda Türk Edebiyat hayatının önemli şahsiyetlerinden Halide Edip, Hüseyin Rauf (Orbay), Refik Halid, Hüseyin Avni, Ragıp Nurettin yer almıştır. Dönemin önemli gazetelerinin başyazar ve sahipleri cemiyetin üyeleri arasındaydı.

Mütareke döneminde Osmanlı kamuoyunda bir kanaat önderi olarak sivrilen Halide Edip, İstanbul’daki Amerikan Kız Koleji’nden mezun olan ilk Müslüman-Türk kızıydı. Halide Edip, “mor salkımlı ev” adlı hatıratında, çocukluğundan dünya savaşının sonuna kadar hayat öyküsünü anlatmış, okulundan ve ABD’li öğretmenlerinden övgüyle bahsetmiştir. Bu hatıratta anlatılana göre, 31 Mart olayları sırasında hedef durumunda bulunan Halide Edip’in, Amerikan Koleji’ne sığınarak, dört gün kaldığı veyine bu eserde Halide Edip’in dünya savaşı yıllarında Suriye’de eğitimcilik hizmeti verdiği sıralarda ilişki kurduğu ABD’li din görevlileri ve eğitimcilerden de olumlu bir şekilde bahsedildiği görülmektedir (Üçer, 2008: 44.).

Etki ajanlığı faaliyetleri son zamanlarda maalesef Türkiye’de yoğunlaşmıştır. Mesela Türkiye’ye karşı çalışan özel istihbarat şirketlerinin arkasında üç ya da daha fazla ulus gizli servisleri de bulunmakta olup, bunlar parayı vererek, çalıştırmaktadırlar. Türkiye’de en çok etki ajanına sahip ülkeler de başı “Anglosakson İstihbarat Sistemi” baş mimarı olan ülkelerden İngiltere ve ABD çekmekte ve bunları Almanya izlemektedir.

İngiltere’nin etkisi altında olan Anglosakson sisteminde, istihbarat ve İKK yapılanması farklı bir anlayış geliştirmiştir. Anılan kültürde istihbaratın karşılığı olarak zekâ, akıl, bilgi anlamına gelen “Intelligence” sözcüğü kullanılmaktadır. Anglosakson istihbarat anlayışının temel hedefi, batı uygarlığını ve batının stratejik çıkarlarını korumak ve kollamak için teşkil edilen ayrıcalıklı konumu sahip olduğu bütün imkânları kullanarak, muhafaza etmektir. Anglosakson istihbarat mantığı, “*Tarihin akışını kendi haline bırakmayı değil, kontrol altına alarak kendi lehine değiştirmeyi*” amaçlamaktadır. Bu maksatla; *Etki ve ilgi alanındaki ülkelerde, istihbarat oyunlarını, örtülü askeri-siyasi-ekonomik operasyonları, devlet yönetimlerini etki altına almayı, siyasi ve askeri darbeleri, seçim provokasyonlarını, medya üzerinden yürütülen psikolojik savaş ve algı yönetimi tekniklerini ve provokatif şiddet yöntemlerini sıklıkla kullanabilmektedir.*

ABD, İngiltere, Almanya’nın yanı sıra Rusya ve Fransa’nın da bu türden faaliyetleri bulunmaktadır. Türkiye üzerinde faaliyet alanları “ilgi alanı” seviyesinde olan Rusya’nın temel etki alanı; Ortadoğu, Afrika ve Güney Amerika’dır. Fransa’nın etki alanı ise; eski sömürge ülkelerini elde tutma faaliyetleri mihverinde devam etmektedir.

5. Hukuki Açından Etki Ajanlığı

Bahsedildiği üzere, etki ajanlığı aslında eskiden beri ülkelerin bekası için çok önemli bir husus olup, yine günümüzde de bu önemini korumaktadır. Etki ajanlığı faaliyetleri stratejik seviyede yürütüldüğü ve kendini çok iyi gizlediği için ortaya çıkarılması çok zordur. Birçok farklı ülke, örgüt, grup ve akım hesabına çalışan etki ajanlarının bulunup ortaya çıkarılması ve deşifre edilmesi ancak Milli İstihbarat Teşkilatı içinde profesyonel bir birim dahilinde yapılacak çalışmalar ve operasyonlarla mümkün olabilmektedir.

Etki ajanlarıyla mücadelede görevli birimler olarak ABD’de FBI (Federal Bureau of Investigation, Federal Soruşturma Bürosu)¹³, İngiltere’de MI5 (Military Intelligence Section 5)¹⁴ ve Almanya’da ise Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı BfV (Bundesamt für Verfassungsschutz) bulunmaktadır. Öte yandan Türkiye’de ise Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) esasen dış istihbaratla ilgili görevli olup, Türkiye’nin topraklarının, egemenliğinin, vatandaşlarının ve çıkarlarının dış tehditlere karşı korunması için yurt dışına yönelik faaliyetler yürütmektedir. MİT’in iç istihbaratla ilgili ayrıca oluşturulmuş bir birimi yoktur. Ancak ulusal güvenlik ve stratejik çıkarlar doğrultusunda gerektiğinde yurt içi ve yurt dışı birimlerle iş birliği yapmaktadır (MİT, t.y.).

Türkiye’de etki ajanlarıyla olan mücadelenin etkili şekilde yürütülmesi için, en temelde hukuk devleti ilkesi¹⁵ ve bu ilkenin gereklerinden olan kanunilik¹⁶, hukuki güvenlik¹⁷, belirlilik ve öngörülebilirlik¹⁸ ilkeleri gereğince hukuki bir zemine oturtularak desteklenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda etki ajanlığı kavramının ve etki ajanlarıyla mücadelenin hukuki sınırlarının çizilerek, soyut ve belirsiz ifadeler kullanılmaksızın ayrıntılı bir şekilde kanunlarımızda açıkça düzenlenmesi elzemdir.

Ceza muhakemesi hukuku gereğince, ceza muhakemesi sürecinde soruşturma evresi ve kovuşturma evresi olmak üzere iki evre bulunmakta ve ceza muhakemesi organları basit suç şüphesinin gerçekleşmesiyle soruşturma evresine başlayıp, belirli durum/durumlara müdahale edebilmektedir. Soruşturma öncesi alan ise “ön alan” olarak isimlendirilmekte ve ön alanda, daha henüz ceza kanunları düzenlemeleri gereğince suç oluşturabilecek hareket gerçekleştirilmeden önce, suçun oluşmasını önlemek amacıyla önleyici kolluk faaliyetleri gerçekleştirilebilmekte, önleyici tedbirlere başvurulabilmektedir.

¹³FBI: Amerika Birleşik Devletleri’nin iç istihbarat ve güvenlik gücüdür. Aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri’nin başlıca Federal kolluk kuvveti organizasyonudur. ABD Adalet Bakanlığı yetki alanı altında çalışır. Suçluları yakalamak, istihbarat toplamak ve toplanılan istihbaratı devlet ile paylaşmak gibi görevlere sahiptir.

¹⁴MI5: 1909’da kurulan İngiliz iç istihbarat teşkilatıdır. MI5 iç istihbarattan sorumluyken, MI6 dış istihbaratla ilgilenir.

¹⁵ Hukuk devleti ilkesi: Anayasa’nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa’ya aykırı durum ve tutumlardan kaçman, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan ve yargı denetimine açık olan devlettir.

¹⁶ Kanunilik ilkesi: TCK md. 2 de “suçta ve cezada kanunilik ilkesi” başlığıyla şu şekilde düzenlenmiştir:“(1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez. (2) İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz. (3) Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.” Latince “Nullum crimen sine lege” ve “Nulla poena sine lege” olarak ifade edilen kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi hukukun egemen olduğu tüm demokratik ülkelerce kabul edilmiş ve yasal güvenceye (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 38. Maddesi, TCK md. 2, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 7. Maddesi) kavuşturulmuştur. Kanunilik ilkesi, kanunların açık, belirli olmasını ve geriye yürümemesini gerektiren yasal bir terimdir.

¹⁷ Hukuki güvenlik ilkesi: Bu ilkeye göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu birtakım güvenceler içermesi gereklidir.

¹⁸ **Öngörülebilir ve Belirlilik:** Suçun ve cezanın kanunda açık ve net bir şekilde tanımlanmış olması gerekir. Belirsizlik içeren veya yoruma açık olan hükümler suç teşkil etmez ve ceza yaptırımını uygulanamaz.

Etki ajanlığıyla ilgili olarak ayrıntılı olarak düzenlenecek bir suç tanımının yanı sıra yapılacak hukuki düzenlemelerin etkili olabilmesi için etki ajanlarına, daha henüz soruşturma öncesi alan olan, suç şüphesinin dahi oluşmasından (yapılan hareketin suç oluşturmasından önce) öncesi alan olan ön alanda, emniyet istihbaratının yanı sıra MİT'in de kendi içinde ayrı bir İç İstihbarat Direktörlüğü kurarak, daha etkin müdahale edebilmek imkanı yasalarımızla sağlanmalıdır.

Bu konudaki çeşitli girişimleri değerlendirirsek; başlıca şu gelişmeler söz konusu olmuştur:

1.7418 sayılı Kanununun 29. maddesiyle, 13/10/2022'de TCK'ya 217/A maddesiyle "Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" ile ilgili bir suç ile buna suçun temel şekli için 1-3 yıl bir ceza şartı eklenmiştir.

2.Ayrıca konuyu takip için Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığında, "Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM)" birimi kurulmuştur.

3. Hükümetin 3/07/2024'te meclise sunduğu 9'uncu Yargı Paketinden çıkarılmış olsa da 9. Yargı Paketinin taslağının 22. Maddesinde, TCK md. 339'a eklenmesi düşünülen etki ajanlığıyla ilgili olarak düzenlemeler bulunmaktaydı.

Esasında etki ajanlığına yönelik düzenlemeler yapma söylemlerini gündeme getiren durumlardan biri de, MİT'in, İsrail gizli servisi MOSSAD'a yönelik operasyonları olmuştur. MİT'in bu operasyonları sonrasında casusluk faaliyetlerine ilişkin yeni düzenlemeler yapılabileceğine dair söylemler gelişmiştir. İstihbarat mücadelesinde yeni bir boyut olan "etki ajanlığı"nın, Türk Ceza Kanunu'na girmesi, TCK'da düzenlenen casusluk tanımına yeni bir kavram olarak etki ajanlığının da eklenmesi hedeflenmiştir. Bu şekilde, Türkiye lehine gibi görünüp ancak aleyhte propaganda yaparak kamuoyu oluşturan etki ajanlarına mercek tutulması amaçlanmıştır (Aras, 2024b) .

Malum olduğu üzere: 5237 Sayılı TCK Yedinci Bölüm (md. 326-339) "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk" ile ilgili mevzuatı içermektedir. İlgili kanun maddelerinde "etki ajanlığı" ifadesi kullanılmamaktadır. Halihazırdaki yürürlükte olan haliyle "Devlet güvenliği ile ilgili belgeleri elinde bulundurma" başlıklı TCK md. 339' a göre:

"(1) Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından gizli kalması gereken bilgileri veya yetkili makamların açıklanmasını yasakladığı ve niteliği bakımından gizli kalması gereken hususları elde etmeye yarayan ve elde bulundurulması için kabul edilebilir bir neden gösterilemeyen belgelerle veya bu nitelikteki herhangi bir şeyle yakalanan kimseye bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Fiil, savaş zamanında işlenirse faile üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir."

Bu madde gereğince; madde kapsamına giren belirtilen nitelikteki bilgi veya belgelere ulaşıp elinde bulundurup yakalanan kişiler için yaptırım 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası iken, söz konusu fiilin savaş zamanında işlenmesi halinde ise 3 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasıdır. Görüldüğü üzere, bu maddede suçu oluşturan hareketler; yalnızca belge ve bilgi temini veya açıklanmasıyla sınırlı kalmakta, Devletin güvenliği ile iç veya dış siyasal yararları aleyhine olacak şekilde gerçekleştirilen diğer faaliyetlerle ilgili bir yaptırım öngörülmemektedir.

Bu nedenle bu maddeye daha ayrıntılı ve açık ifadelerin ilave edilmek suretiyle casusluğun kapsamının genişletilmesi, cezaların arttırılması ve caydırıcı olması üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Nitekim taslak maddenin gerekçesinde de, halihazırda yürürlükte olan maddenin, belge ve bilgi temini veya açıklanmasıyla sınırlı kaldığı bunun dışındaki çeşitli faaliyetlerinde yaptırıma bağlanması gereğinden ve dolayısıyla yeni kapsamlı bir suç tanımı getirilmek istenmesinin nedeninden şu şekilde bahsedilmektedir:

“Belge ve bilgi temini veya açıklanması dışında Devletin güvenliği ile iç veya dış siyasal yararları aleyhine olacak şekilde gerçekleştirilen diğer faaliyetler bakımından herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir. Maddeyle “Diğer faaliyetler” adı altında yeni bir suç kabul edilerek, Devletin güvenliği ile iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda gerçekleştirilen bazı fiillerin yaptırımı bağlanması amaçlanmaktadır.”(Tele1, 2024).

Çalışmalar kapsamında etki ajanlığı, 9. yargı paketi taslağının 22. maddesinde "Diğer faaliyetler" başlığı adı altında düzenlenmiştir. Bu maddenin, Türk Ceza Kanunu'nun "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk" bölümüne "339/A maddesi" şeklinde yeni bir suç tanımı olarak girmesi hedeflenmiştir. Taslak madde metni şu şekildedir:

“Madde 339/A: (1) Bu bölümde düzenlenen suçları oluşturmamak kaydıyla, Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda;

a) Türk vatandaşları veya kurum ve kuruluşları ya da Türkiye’de bulunan yabancılar hakkında araştırma yapan veya yaptırınlar,

b) Türkiye’de suç işleyenler, hakkında, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası verilir. Fiilin, bu bölümde düzenlenen suçlar dışında başka bir suç oluşturması halinde hem bu suçtan hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur.

(2) Fiil, savaş sırasında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise faile sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Suçun, milli güvenlik açısından stratejik önemi haiz birimler ile proje, tesis ve hizmetleri yerine getiren kurum ve kuruluşlarda görev yapanlar tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza bir kat artırılır.

(4) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.”

Maddeye göre; devletin güvenliği, iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda araştırma yapan veya yaptırınlar ile devletin savaş hazırlıklarını, savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle atanlar hapis cezası alacaktır. Ancak bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanı'nın iznine bağlı olacaktır.

Bu maddede belirtilen “araştırma yapan veya yaptırınlar” ifadesi; son derece geniş ucu açık sınırları belirsiz tutulması bağlamında; belirlilik, öngörülebilirlik ve bu ilkeleri de içine alan kanunilik ilkesine aykırı olması, cezalandırma alanının suça hazırlık hareketlerinin de öncesine doğru kaydırılması, ifade ve basın hürriyetleri ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına kısıtlama getirildiği gerekçeleriyle eleştirilere konu olmaktadır.

Bu madde hakkında eleştirilerini belirten Şen; “Araştırma yapma veya yaptırma” ve “Türkiye’de suç işleme” ibareleri ile başka bir devletin stratejik çıkarları veya talimatları arasında bağlantının nasıl kurulacağı sorusunun akıllara geldiğini, ceza sorumluluğunun “araştırma yapma veya yaptırma” aşamasına vardırılmasıyla hazırlık hareketlerinin de öncesinin cezalandırılabilceğini, “Niyet okuyuculuğu” da yaparak bunların suça konu olabilecek fiil ve faaliyet olarak görülmesiyle beraber, Ceza Hukuku ilkelerine aykırı bir şekilde “sırf şüphe suçu” oluşturulmak suretiyle, meslekleri gereği veya mesleklerinden kaynaklanan sebeple araştırma yapan ve yaptırın

insanların “olağan şüpheli” muamelesine tabi tutulabileceğini ifade etmiş ve tüm bu sebeplerle Anayasanın güvencesi altında bulunan ifade ve basın hürriyetleri ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına da kısıtlama getirileceğini, failin açık kaynakta bulunan, Devlet sırrı veya niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgi kapsamına girmeyen hususlarda ve verilerde yaptığı veya yaptırdığı araştırmalar ile bir kitap veya makale veya bilimsel amaçlı, hatta basın hürriyeti kapsamında derlenip toplanan bilgiler üzerinden yapılan, yaptırılan araştırmaların suça konu edilebileceğini belirtmiştir (Şen, 2024).

Ayrıca Şen, temelde devlet sırlarına karşı işlenen suçlarda suçun konusunun belirlenmesinde sorunlar yaşandığını, devletin güvenliği ile devlet sırrı ifadeleri hakkında açık bir yasal düzenleme olmadığını yalnızca 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun (CMK) md. 47 “Devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklık” hükmünün 1. Fıkrasının ikinci cümlesindeki: “*Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır*”. ifadesiyle hareket edildiğini devlet sırrının ne olduğu, nasıl ilan edileceği, hangi hallerde sırrın devlet sırrı olmaktan çıkıp öğrenilebileceği ifşa edilebileceği hususlarında muğlaklığın olduğunu dolayısıyla devlet sırlarıyla ilgili kanunilik ilkesi bakımından sorun yaşandığını, suçun maddi unsurunu tespitinde sıkıntılar yaşanması sonucunda temel hak ve hürriyetleri kısıtlayıcı etkiler doğurabileceğini belirterek, öngörülebilir, belirlenebilir ve bilinebilir, net bir yasal düzenlemeye gidilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir (Şen, 2024).

Aynı yönde görüş sahibi olan Çakırözler de; teklifin bu haliyle yasalaşması durumunda, gazetecilerin, sivil toplum örgütlerinin, araştırmacıların kolaylıkla “etki ajanı” ilan edilip tutuklanabileceğini, zira düzenlemede “Türkiye aleyhine propaganda yapanlar”ın cezalandırılacağına öngörüldüğünü ancak bu “kara propaganda” ifadesinin nasıl tanımlanacağı ve sınırlarının ne olacağını kimsenin bilmediğini, haber, film, tez vs. bilginin bütün biçimlerini etki ajanlığı kapsamına sokulacağını, muğlak belirsiz tanımlamalarla kişilere etki ajanı damgası vurup düşüncesi, ifadesi, yazısı nedeniyle milyonların sesinin kısılabileceğini belirtmiştir (Sayın, 2024).

Öte yandan iktidar ise; TCK’da yer alan “Casusluk” suçunun teknik olarak bilgi ve belge üzerinden işlenebilen bir suç tipi olduğunu ancak günümüzde farklı tekniklerle casusluk kavramı içinde kalabilecek suçların işlenebildiğini, hatta “Bazı ülkeler ve organizasyonların bu yeni tekniklerle başka ülkelerde operasyon yapabildiğini” belirterek, getirilmek istenilen bu düzenlemenin Türkiye’nin de böyle operasyonlara maruz kalmaması için caydırıcı bir önlem olması amacı taşıdığını ifade etmiştir (Sayın, 2024).

Suçun oluşması için failin, yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda hareket etmesi gerekmektedir. Yabancı organizasyon, Türk hukukuna göre kurulmamış veya oluşturulmamış yabancı bir devlet tâbiyetinde olan organizasyon olabileceği gibi, hiçbir devletin tâbiyetinde de bulunmayabilir. Hakkında araştırma yapılan veya yaptırılan Türk vatandaşları ile kurum ve kuruluşların Türkiye’de bulunması zorunluluğu olmayıp, yabancı bir devlette bulunan Türk vatandaşları ile kurum ve kuruluşlar hakkında gerçekleştirilecek fiillerin de bu suçun oluşturması mümkündür (Tele1, 2024).

Şen, maddede yer alan “organizasyon”, “stratejik çıkarlar”, “talimat” gibi kavramların da ucu açık kavramlar olduğu, kanunilik ilkesi bakımından sorun yaratabileceği belirtilmiş, Birleşmiş Milletler Teşkilatı bünyesinde yer alan UNICEF, UNESCO, ILO gibi yarı resmi statüde kabul edilen uluslararası organizasyonların ne olacağı ve bunların stratejik çıkarları için yapılan araştırmaların, hazırlanan makalelerin,

tezlerin bu suç kapsamına dahil olup olmayacağı konusunda tereddütler yaşandığını dile getirmiştir (Şen, 2024).

Maddenin ikinci fıkrasındaki durum bağlamında maddeyi incelediğimizde ise, söz konusu fiilin savaş sırasında işlenip işlenmediğinin tespiti, Anayasa md. 92 gereğince savaş hali ilanı konusunda yetkili olan TBMM tarafından verilen kararla olacaktır. Devletin savaş etkinliğinin, savaş hazırlıklarının, askeri hareketlerinin tehlikeyle karşı karşıya bırakılıp bırakılmadığı ise somut olayın özelliklerine göre yargı mercileri tarafından tespit edilecek olup, devletin savaş etkinliğinden maksat; devletin savaş bakımından bütün güç, kudret ve yetenekleriyle olanaklarıdır (Tele1, 2024).

Maddenin 3. fıkrasında failin niteliği yönünden cezayı ağırlaştırıcı sebep olarak, suçu işleyen failin, milli güvenlik açısından stratejik önemi haiz birimler ile proje, tesis ve hizmetleri yerine getiren kurum ve kuruluşlarda görev yapanlar olması hali düzenlenmiş ve böyle bir durumda verilecek cezanın bir kat arttırılacağı belirtilmiştir.

Ayrıca maddenin 1. fıkrasının ilk cümlesindeki *“Bu bölümde düzenlenen suçları oluşturmamak kaydıyla”* ve b bendindeki *“Fiilin, bu bölümde düzenlenen suçlar dışında başka bir suç oluşturması halinde hem bu suçtan hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur.”* şeklindeki açık hükümler gereğince mevcut suçlarla herhangi bir içtima sorununun yaşanmayacağı aşikârdır.

Maddenin 1. fıkrasının ilk cümlesindeki *“Bu bölümde düzenlenen suçları oluşturmamak kaydıyla”* ifadesi gereğince, bu suçun oluşabilmesi için “Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk” Bölümünde düzenlenen (md. 326-339) suçların oluşmaması gerekmektedir. Eğer bu bölümdeki suçlardan biri oluşmuşsa bu durumda md. 339/A’ daki suç oluşmayacaktır.

Maddenin 1. fıkrasının b bendi gereğince: *“Fiilin, bu bölümde düzenlenen suçlar dışında başka bir suç oluşturması halinde hem bu suçtan hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur.”* ifadesi gereğince söz konusu fiil aynı zamanda bu bölümdeki suçlar dışındaki başka bir suçu oluşturuyorsa böyle bir durumda gerçek içtima gereğince fail hem bu suçtan (md. 339/A) hem de diğer işlediği ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya tabi olacaktır. Örneğin; failin hareketi hem md. 339/A kapsamında suç oluşturuyor hem de TCK md. 109 kapsamında kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunu oluşturuyorsa her iki suçtan da ayrı ayrı cezaya hükmedilecektir (Tele1, 2024).

Zira ceza hukukunda, istisnaları olmakla birlikte “kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır” kuralı (gerçek içtima, cezaların içtimaı) geçerlidir. Bu bağlamda ceza hukukunda suçların içtimaı ve cezaların içtimaı olmak üzere iki ayrı içtima şekline cezaların içtimaı (gerçek içtima) kural, suçların içtimaı (birden çok suç işlenmiş olmasına rağmen faile tek suçtan dolayı ceza verilen haller) ise bu kuralın istisnadır (Koca ve Üzülmüş, 2020: 508).

Dolayısıyla gerçek içtima gereğince, suçların içtimaı kapsamına giren istisnalar dışında, işlenen her bir suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmedilecek ve verilen her bir ceza bağımsızlığını koruyacaktır. Tıpkı getirilmek istenen md. 339/A düzenlemesinde olduğu gibi, TCK’da bazı suçların işlenmesiyle ilgili olarak suçların içtimasını önleyen ve gerçek içtima kurallarının uygulanması gerektiğini belirten çeşitli hükümlere yer verilmiştir (Koca ve Üzülmüş, 2020: 508).

Etki ajanlığıyla ilgili olarak casusluğa ilişkin TCK maddesindeki düzenlemeyi genişletici ve detaylandırıcı düzenleme getirilmek istenmesinin bir nedeni de, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM)’nin Gezi ve 15 Temmuz hain darbe girişimi

davalarından dolayı Türkiye'nin gerçekleştirdiği yargılamalarla ilgili olarak hak ihlali olduğuna yönelik aleyhte karar vermesidir. Zira AİHM, gezi olayları ve 15 Temmuz hain darbe girişimi davalarından TCK md. 309'dan yargılananlar üzerine isnat ettirilen "Anayasayı İhlâl" suçu şartları için kuvvetli delillerin olmadığı ve bu cezaların bu madde kapsamında verilemeyeceği, kanunilik ilkesine aykırılık olduğu hususunda ısrar etmektedir. İşte tam bu noktada söz konusu eylemlerin "etki ajanlığı" faaliyetleri kapsamında değerlendirilip buna uygun düzenlenecek mevzuat dahilinde oluşturulan cezaların verilmesi yönünde hazırlıklar yapılmıştır.

Dolayısıyla "etki ajanlığı" veya bir diğer söylemle "yeni tip casusluk" faaliyetlerini önleyici düzenlemeler getirilmesine yönelik girişimlerin temel amaçları: 1)Bu suretle, yeni tip casusluk suçlarının caydırıcı bir şekilde soruşturulup kovuşturulabilmesini sağlamak. 2)Yabancı istihbarat örgütlerinin Türkiye'deki casusluk faaliyetlerinin önlenmesi için yeni yasal düzenlemeler yapmak (BİA Haber Merkezi, 2024).

Getirilmek istenilen düzenlemenin "Türkiye lehine gibi görünüp aleyhte propaganda yaparak kamuoyu oluşturan etki ajanlarını kapsayacağı", "Sosyal medya aracılığıyla Türkiye aleyhine propaganda yürüten etki ajanlarına, ülkenin ekonomik, toplumsal ve kamu düzenini bozanlara", "başka devlet adına çalışıp Türkiye aleyhine kamuoyu oluşturanlara", "Devletin güvenliği, iç veya dış siyasal yararları aleyhine araştırma yapan ve yaptırana" cezai müeyyide uygulanacağı belirtilmektedir (Aras, 2024a; BİA Haber Merkezi, 2024).

Sosyal medyanın ve yapay zekanın, etki ajanlığını nasıl etkilediği, dezenformasyonun etki ajanlığı için bir enstrüman olabilme durumuna değinmek gerekirse; öncelikle etki ajanlığının İngilizce karşılığı "key influencer" olup, adı üstünde influencer; etkileyen anlamına gelmektedir. Influencer, kendi alanında uzman kabul edilen ve sosyal medya üzerinde istikrarlı takipçileri olan, fikrine güvenilen ve onayları alınan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Etki ajanları da sosyal medyayı ve açık kaynakları çok iyi kullanan kimselerdir. Etki ajanları, günümüz Web 3.0 döneminde sosyal medya araçları üzerinden dezenformasyon ve yapay zeka teknolojileri ile halkı etkileme, kamuoyu oluşturma, fikirleri yönlendirme çabalarının odağında bulunan insanlardır. Etki ajanları, sosyal medyanın zaman ve mekan sınırlaması olmaksızın geniş kitlelere kolayca ulaşabilme gücünü kullanarak, ülke aleyhine destekledikleri fikirleri geniş toplum kitlelerine empoze ederek ülkenin ekonomik, toplumsal ve kamusal düzenini bozabilmektedirler.

Dezenformasyon; yanlış bilgilendirme, bilinçli olarak yalan haber yapma ve bunu yayma, eksik, yanıltıcı veya tamamen uydurma bilgilerin üretilmesi anlamına gelmekte, kara propaganda olarak da bilinmektedir (DMM, t.y.; Oymak, 2022: 505). Bu yönüyle "mezenformasyon" (misinformation) kavramından farklıdır. Mezenformasyon; yanlış bilginin kasıtsız olarak paylaşılmasıdır (Oymak, 2022: 505).

Dezenformasyon, kitleleri yanıltma, yönlendirme ve suistimal etme amacını taşımaktadır (DMM, t.y.). Kasıtlı yapılan, içeriğinde gerçek dışı bilgi kullanılan, manipülasyon amacı taşıyan dezenformasyonda, sıklıkla bot hesaplar kullanılarak muhatap kitle manipüle edilmeye çalışılmaktadır. Kişiler, organizasyonlar, gazeteler, haber kanalları; kamuoyu oluşturma ve kitleleri mobilize ederek kaos yaratma amacıyla dijital medya ortamlarında oldukça yaygınlaşan şekilde bu yönteme başvurumaktadırlar (Oymak, 2022, s.505). Ayrıca dezenformasyon kişinin kendi iradesiyle yapılabileceği gibi kişiler tarafından yapay zeka üzerinden belirli algoritmalar geliştirilerek kodlamalarla da yapılabilmektedir (Çetindemir, 2024).

Tüm dünyada farklı nedenlerle ve farklı mecralar aracılığıyla sıkça kullanılan bir yöntem olmasından ötürü pek çok ülke tarafından (Türkiye, ABD, Avusturalya, İngiltere,

Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Singapur) bu konuda yasal düzenlemeler getirilmiş, bazı ülkelerde (Türkiye, ABD) dezenformasyonla mücadele için çeşitli birimler kurulmuş, Kanada da dezenformasyonla ilgili bilinçlendirmeyi artırmak amacıyla eğitim müfredatlarına bu konuyu dahil etmişlerdir (Oymak, 2022: 505-506) .

Dezenformasyonla mücadele için özellikle bir birim kuran ülkeler olarak ABD ve Türkiye'ye baktığımızda; ülke dışından gelen dezenformasyon saldırılarını önlemek ve hassas konularda kamuoyunu sağlıklı bilgilendirmek amacıyla ABD'de, Nisan 2022'de İç Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olarak Dezenformasyon Yönetim Kurulu kurulmuş (Oymak, 2022: 505); Türkiye' de ise Ağustos 2022'de yalan haberle mücadeleye yönelik bir birim olarak, Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı bünyesinde "Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM)" kurulmuştur.

DMM'nin amacı; hem yurt içi hem de yurt dışı kaynaklı algı operasyonlarının, komplo teorilerinin ve manipülasyon girişimlerinin önemli bir parçası olan dezenformasyonun erken aşamada tespitini ve eş zamanlı olarak ele alınmasını sağlamaktır (DMM, t.y.).

Türkiye DMM'nin kurulmasının yanı sıra dezenformasyonla etkili bir mücadele için, sosyal medyayı düzenleyen 5187 sayılı "Basın Kanunu", 5237 sayılı "Türk Ceza kanunu" ve, 5651 sayılı, "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun"da gerekli yasal değişiklikler de yapılmıştır. Bu bağlamda 7418 sayılı 'Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile sosyal ağların Türkiye'de ofis açma zorunluluğu, kişilik haklarının ve çocukların korunması, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)'nun yetkileri, sosyal ağların Türkiye'de ofis açma zorunluluğu, internet haber sitelerinde çalışanların basın mensubu sayılması ve basın kartı düzenlenmesi, TCK'nın 217. Maddesinden sonra gelmek üzere 217/A maddesinin eklenmesi gibi pek çok değişiklik getirilmiştir (Oymak, 2022: 505-506).

7418 sayılı kanununun 29. maddesiyle 13/10/2022'de eklenen "Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" başlıklı TCK md. 217/A'ya göre:

"(1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. (2) Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır."

Buna göre TCK 217/A maddesi gereğince değerlendirilecek olan fiilin suç olması için 1. Fıkıradaki belirtilen şartların gerçekleşmesi aranmış ve söz konusu suçun karşılığında bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası yaptırımını öngörülmüştür. İkinci fıkrasında ağırlaştırıcı sebep olarak failin suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hali düzenlenmiş ve birinci fıkraya göre verilen cezanın yarı oranında arttırılacağı belirtilmiştir.

Ayrıca diğer bir ağırlaştırıcı sebep de, bu suçun basın yayın yoluyla işlenmesi hali olup, böyle bir durumda ise verilecek ceza yarı oranında arttırılacaktır. Zira "Ortak Hüküm" başlıklı TCK md. 218' e göre: *Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranına kadar artırılır. Ancak, haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz."*

Öte yandan yapay zeka aracılığıyla dezenformasyon yapılması durumunda ise dezenformasyonla mücadele oldukça zorlaşmakta, kullanıcının ayrı ayrı paylaşım yaptığı bir düzende devletin zaten hukuka aykırı bir eylemde bulunan şüphelileri tespit etmesi çok zorken bunu bir de bir kişinin binlerce kodlamayla anlık bir şekilde milyonlarca paylaşım yaptığı yapay zeka teknolojileri devreye girdiğinde kamusal otoritelerin de yapay zeka kullanımına çok vakıf olması gerekmektedir (Çetindemir, 2024).

Yapay zeka tarafından dezenformasyon yapılması durumunda Türk Ceza Kanunu kuralları gereğince cezai sorumluluğunun nasıl cereyan edeceği, yapılan fiilden dolayı kimin suçlu olarak kabul edileceği sorunuyla da karşı karşıya kalınmaktadır. Türk Ceza Kanunda benimsenen temel ilke olarak¹⁹ ancak gerçek kişiler suçun faili olabilir ve sadece gerçek kişiler hakkında ceza yaptırımına hükmedilebilir. Tüzel kişiler hakkında ise ceza yaptırımı değil, güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar uygulanabilir.

Yapay zeka bunu otomatik olarak otonom şekilde yaptığında o hesabı açan mühendis ya da gerçek kişinin mi sorumlu olacağı; yoksa bu hesabın faaliyetlerine müsaade eden platformun mu sorumlu olacağı şeklinde sorular akıllara gelmekte olup, bu konu tartışmalı bir konudur. Bu konuda Türkiye’de kamusal otoriteler gerçek suçluları veya hukuka aykırı eylemleri yapan kişileri tespit edebilmek amacıyla sosyal medya platformlarına temsilci atattırmaktadırlar (Çetindemir, 2024).

Dolayısıyla, ileride ne zaman ki yapay zekanın hukuki kişiliği, elektronik kişilik olur, tüzel kişilik benzeri bir kişilik olarak kabul edilerek hukuk sistemleri tarafından düzenlenirse, işte o zaman sorumluluk, hukuk uygulayıcıları olan yargı organı bakımından net bir zemine oturmuş olur. Ancak şu an için bu konuda sorumluluk bakımından bir açık bulunmaktadır (Çetindemir, 2024).

6. Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye dahilinde kontr-espionaj (İstihbarata Karşı Koyma-İKK) faaliyetlerini yürütmek MİT’in asli görevidir. Fakat etki ajanlığı faaliyetlerini kapsamlı olarak algılayacak bir iç istihbarat teşkilatımız, örneğin; MI5 veya FBI modelinde, bulunmamaktadır. Bu modellerle aynı şekilde olan teşkilatımız bulunmadığı için de Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kendini savunma mekanizması yeteri kadar aktif değildir. İşte, hedef ülkelerde etki ajanlarını en yoğun biçimde kullanan ve kendi ülkesinde ise hasım ülkelerin etki ajanlarına hayat hakkı tanımayan iki örnek: Almanya ve ABD’dir.

Almanya’da kontr-espionaj, etki ajanlığı ve benzeri faaliyetlerle mücadeleyi üstlenen Federal Anayasayı Koruma Teşkilâtı BfV (Bundesamt für Verfassungsschutz)’ın yanı sıra, ulusal polis örgütü ve de dış istihbarat servisi BND (Bundesnachrichtendienst) arasında koordinasyonu sağlamakla yükümlü ve de geniş yetkiye sahip ayrı bir birim daha bulunmaktadır.

İvedi olarak MİT Başkanlığının; İç İstihbarat ve Dış istihbarat Direktörlüğü olarak yeniden teşkilatlanması gerektiği ve bu bağlamda yurt içinde casuslarla mücadele kapsamında etki ajanlarını takip ve izleme sorumluluğunun MİT İç İstihbarat Direktörlüğüne verilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz.

Bilgi İletişim Başkanlığı teşkilatı içinde yeni kurulan “Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM)” birimi yerinde bir uygulamadır. Bilgi İletişim Başkanlığı basın ve yayın kurumları arasındaki koordinasyonu sağlayacak, halkın doğru bilgilendirilmesini ve bu

¹⁹ “Ceza sorumluluğunun şahsiliği” TCK md. 20: “(1) Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz. (2) Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır.”

doğrultuda kamuoyunu oluşturulmasını olanaklı kılacak bağımsız bir bakanlık haline dönüştürülmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Etki ajanlığı ve casusluk konusunda halkın ve kamuoyunun eğitim müfredatı ve yayınlarla bilgili kılınması, uyarılması kısacası bilinçlendirilmesinin, bu konuda daha en başından bilinç kazandırmak suretiyle etki ajanlığıyla mücadelede olumlu etkiler doğuracağı kanaatindeyiz.

Etki ajanlarının, klasik casuslarda olduğu gibi polisiye önlemlerle bertaraf edilmeleri günümüzde kesinlikle söz konusu değildir. İşbirlikçilere TCK'da karşılığı olmayan bir suçtan dolayı nasıl takibat açılmazsa, sırf ABD ya da Almanya ya da herhangi bir ülkenin çıkarlarını savunduğu, söylemlerini dile getirdiği, politikasını desteklediği, kısaca maksatlı da olsa salt görüş bildirdiği için gözaltına bile almak mümkün değildir. Demokrasi ve insan haklarında giderek yükselen uluslararası normlar dikkate alındığında, etki ajanlarına karşı alınacak önlemler, uluslararası düzeyde tepkiyi de beraberinde getirecektir. Önemli olan bu tür tepkileri karşılayacak sağlam bilgi-belge ve gerekçelere sahip olmaktır. Bir de, olası tepkilere karşı misilleme politikaları üretmek ve en uygun zamanlama ile bunları uygulamak önemlidir.

Bu kapsamda 9'uncu Yargı Paketi Taslağında yer alan ancak sonradan taslaktan çıkarılan "etki ajanlığı düzenlemesi" çalışmalarını özünde çok yerinde bir çalışmadır. Öte yandan karşı görüşte olan siyasetçilerin, hukukçuların ve gazetecilerin fikri ise yeni yasa değişikliğinin siyasete, sanata, bilime ve basına yeni bir sansür getireceği yönündedir. Her iki görüşün gerekçeleri tamamen olmasa da makul görülebilir. Bu yüzden iki karşıt görüş bağlamında yasanın bir daha görüşülmek ve tabanda geniş bir toplumsal mutabakat ortamı sağlanarak yeniden Meclise sunulması fikrinin de değerli olacağını değerlendiriyoruz. Zira Türkiye'de etki ajanlarıyla olan mücadelenin etkili şekilde yürütülmesi için, en temelde hukuk devleti ilkesi ve bu ilkenin gereklerinden olan kanunilik, hukuki güvenlik, belirlilik ve öngörülebilirlik ilkeleri gereğince hukuki bir zemine oturtularak desteklenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda etki ajanlığı kavramının ve etki ajanlarıyla mücadelenin hukuki sınırlarının çizilerek, soyut ve belirsiz ifadeler kullanılmaksızın ayrıntılı bir şekilde kanunlarımızda açıkça düzenlenmesi elzemdir.

Etki ajanları ahtapot ajan benzetmesi ile özdeş olarak her yanımızı sarmış bir durumdadır. Onlar aramızda, üstelik bizi yönlendiren, yöneten her yerde bulunabilmektedirler. Kimi "tv tartışma programlarında stratejist, akademisyen ve uzman", kimi "gazeteci", kimi "üst rütbeli asker", kimi "bürokrat", kimi "activist", kimi "sanatçı" vs. uzayıp gitmektedir. Bunların emperyalist devletler güdümünde hareket etmesi mümkün olabilmektedir. Güçleri destek aldıkları ülkelerden ve o ülkede yerleştirildikleri konumlardan gelmektedir. Vatanımızın bütünlüğünü, birlik ve beraberliğimizi, Cumhuriyetimizi içten ve dıştan gelebilecek her türlü tehdide karşı korumak için her daim hazır ve güçlü olmalıyız. Bu kapsamda, etki ajanlığı da eskiden beri süregelen fakat son yıllarda daha da güçlü bir hâl almış bir emperyal tehlikedir.

Sonuç olarak etki ajanlığı ile mücadele; Lider, yönetici ve karar makamları için; hayati öneme haiz bir İHTİYAÇ, İstihbaratçılar için; tehlikenin ortaya çıkarılması açısından MİLLİ bir görev, Ülke insanı için; bu konuda duyarlı olup başarıya ulaşılması için gönülden katkıda bulunulan bir YURTTAŞLIK GÖREVİ olarak algılanmalıdır.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazarlar tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Aras, N. B. (2024a, 6 Mayıs). Etki ajanına da ceza geliyor. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/gundem/etki-ajanina-da-ceza-geliyor-4619168>
- Aras, N. B. (2024b, 11 Mayıs). İşte yeni casusluk maddesi: 7 yıl hapis cezası verilecek, Erişim adresi: <https://www.memurlar.net/haber/1101428/iste-yeni-casusluk-maddesi-7-yil-hapis-cezası-verilecek.html>
- BİA Haber Merkezi (2024, 13 Mayıs). Etki ajanlığı yasası hakkında bilinenler: Kim nasıl gündeme getirdi, taslak metinde ne var?. Erişim adresi: <https://bianet.org/haber/etki-ajanligi-yasasi-hakkında-bilinenler-kim-nasil-gundeme-getirdi-taslak-metinde-ne-var-295282>
- Çetindemir, Ç. (2024, 1 Haziran). Yapay zeka ve hukuki sorunlar. Anadolu Ajansı Teyit Hattı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/blog/yapay-zeka-ve-hukuki-sorunlar/1817854>
- Dikkaş, M. (2023, 5 Nisan). Etki ajanlığı. Anka Enstitüsü. Erişim adresi: <http://ankaenstitusu.com/etki-ajanligi/>
- Dikkaş, M. (2024). Agent of Influence, 1-14. Erişim adresi: https://www.academia.edu/120369706/Agent_of_Influence_Key_Influencer_
- Dikkaş, M. (2022) MSÜ Kara Harp Okulu Sosyal Medya Analizi ve Açık Kaynak İstihbaratı Ders Notu, Kara Harp Okulu Basımevi Ankara
- DMM (t.y.). Dezenformasyon nedir? Dezenformasyonla mücadele merkezi ne iş yapar?. Erişim adresi: <https://www.dmm.gov.tr/>
- Hablemitoğlu, N. (2021, 18 Aralık). Etki ajanları-nüfuz casusları ve fethullahçılar raporu. Erişim adresi: <https://www.turkishnews.com/tr/content/2021/12/18/etki-ajanlari-nufuz-casuslari/>
- Karakaya, H. (2015, 29 Kasım). İçimizdeki haini yok et dışımızdaki haini kahramanlaştır. Erişim adresi: <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/hasan-karakaya/icimizdeki-haini-yok-et-disimizdaki-haini-kahramanlastir-12878.html>
- Koca, M. ve Üzülmüş, İ. (2020). *Türk ceza hukuku genel hükümler (13.baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- MİT (t.y.). Ne yapıyoruz?. Erişim adresi: <https://www.mit.gov.tr/ne-yapiyoruz.html?active=1>
- Oymak, H. (2022). Kamuoyunda dezenformasyon yasası olarak bilinen, 7418 sayılı "Basın kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun"un getirdikleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 13, 504-514. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2860682>
- Sayın, A. (2024, 16 Mayıs). 'Etki ajanlığı' düzenlemesi: iktidar neden gerek duydu, muhalefet niçin sakıncalı buluyor? Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjmkmgj49xwo>
- Şeko, Y.A. (2023, 10 Mart). Gündem belirleme nedir?. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/aktuel/gundem-belirleme-nedir/1815611#:~:text=D%C3%BCnya%20literat%C3%BCr%C3%BCnde%20%C4%B0ngilizce%20'Agenda%20setting,g%C3%BCndemi%20y%C3%B6nlendirilmesi%20olarak%20tan%C4%B1mlamak%20m%C3%BCmk%C3%BCnd%C3%BCr.>
- Şen, E. (2024, 16 Mayıs). Etki ajanlığı olarak bilinen TCK md. 339/A taslağı. Erişim adresi: <https://sen.av.tr/tr/makale/etki-ajanligi-olarak-bilinen-tck-m-339-a-taslagi>
- Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. Milliyet. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/>

Tele1, (2024, 10 Mayıs). 9. Yargı paketi'nin taslağı ortaya çıktı: işte 'etki ajanlığı' suçlaması ve yaptırımları. Erişim adresi: <https://tele1.com.tr/9-yargi-paketinin-taslagi-ortaya-cikti-iste-etki-ajanligi-suclamasi-ve-yaptirimlari-1063631/>

Üçer, S. E. (2008). *Mütareke döneminde osmanlı kamuoyunda amerikan imgesi ve tesiri (Eylül 1918-Mayıs 1919)* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/43764.pdf>

What is agenda-setting theory and what factors impact it?. (2022, 1 Ekim). Erişim adresi: <https://uk.indeed.com/career-advice/career-development/agenda-setting-theory>